

Handlingsplan **for trygt og godt leke- og læringsmiljø i barnehage og skole i Færder kommune**

**FÆRDER
KOMMUNE**
– med vind i seilene

Handlingsplan for trygt og godt leke- og læringsmiljø i barnehage og skole i Færder kommune

Innholdsfortegnelse

1 Innledning

2 Målsettinger

3 Et trygt og godt leke- og læringsmiljø i barnehagen

4 Tiltak aktivitetsplikten

5 Lenker til skjemaer

6 Veileder til kollegasamtaler i arbeid mot krenkelser

7 Litteraturliste

1 Innledning

Denne planen beskriver hvordan barnehagene i Færder kommune skal arbeide for å skape et trygt og godt leke- og læringsmiljø. Planen beskriver hva barnehagene skal gjøre og hvilke tiltak som settes inn for å forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestengning, mobbing, krenkelser og uheldige samspillmønstre blant barn og barn og voksne og barn jf. Lov om barnehager (Barnehageloven) Kap.8 *psykososialt barnehagemiljø* § 41, 42 og 43 jf. Opplæringsloven § 9A *retten til et godt skolemiljø*.

Det å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse og sikre at barn får ta del i og medvirke i et fellesskap, er viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagene. Barnehagene skal fremme demokrati, mangfold og gjensidig respekt, likestilling, bærekraftig utvikling, livsmestring og helse (rammeplanen 2017).

Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagene. Barnehagene skal bidra til et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø, barnehageloven kap.8, § 42, hvor barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd, samt forebygging av krenkelser ivaretas. I rammeplanen (2017) står det at barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsfulle relasjoner mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for trivsel, glede og mestring. Personalet skal arbeide for et miljø som ikke bare gjør barna til mottakere av omsorg, men som også verdsetter barnas egne omsorgshandlinger. Hvis et barn opplever å bli krenket må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette straks. Krenkelser beskrives i barnehageloven Kap. 8, § 41 *Nulltoleranse og forebyggendearbeid* som for eksempel: utestengning, mobbing, vold, diskriminering og trakassering som barn kan utsettes for og som barnehagene ikke skal godta. Det er ikke en fullstendig oppramsing, men eksemplene er egnet til å belyse hva som menes med krenkelse.

Voksne har en etisk forpliktelse til å handle omsorgsfullt ovenfor alle barn i barnehagene. Barn fortjener en barndom preget av vennskap, inkludering, gode opplevelser og nære og trygge relasjoner til både voksne og de andre barna. Erfaringer fra barnehagene viser at krenkelser forekommer, men at barn i barnehagealder ikke forstår at deres handlinger kan påvirke andre barn i barnehagen negativt. En bør derfor drøfte begrepet krenkelse på en annen måte enn det gjøres for barn i skolealder. Krenkelser hører ikke hjemme i den gode barndommen.

Arbeidet med å fremme trygt og godt leke- og læringsmiljø i barnehagene krever sensitive voksne med reflekterte tilnærminger og strategier jf. Færder kommunes satsing på BTI, COS, SBI og HPO. Barnehagenes ledelse har ansvar for at arbeidet prioriteres. Klare uttrykte mål og forventninger til sosialt kompetent atferd hos både voksne og barn må nedfelles i barnehagenes planer. Det er en skjerpet aktivitetsplikt, dersom en som jobber i barnehagen krenker et barn Jf. Barnehageloven § 43.

For at alle barn skal oppleve trygge og gode dager i barnehagene, er det avgjørende at de ansatte har kompetanse på å forebygge krenkelser, gjenkjenne det når det skjer, og vite hvordan en skal agere. Alle voksne skal kjenne til barnehagenes krav og forventninger til sosialt kompetent atferd. Utvikling av sosial kompetanse krever at barnehagene og foreldrene samarbeider nært. Nært samarbeid er også en forutsetning om krenkelser observeres.

Planen gir føringer som den enkelte barnehage må belyse gjennom egen handlingsplan eller i årsplanen, hvor de omsetter planen til pedagogisk praksis. Barnehagene og de ansatte har aktivitetsplikt dersom de opplever et barn blir utsatt for krenkelser. I egne planer må det fremkomme hvordan barnehagen ivaretar aktivitetsplikten.

Planen for trygt og godt leke- og læringsmiljø i barnehage og skole skal bidra til:

- Å videreutvikle et likeverdig barnehagetilbud med høy kvalitet i alle barnehager.
- At alle barn opplever å være betydningsfulle for felleskapet.
- Å definere voksnes holdninger til krenkelser.
- Å gi alle barn og voksne samspillstrategier.
- Å danne felles retning i arbeidet for å skape et trygt og godt leke- og læringsmiljø.

2 Målsettinger

- Alle barn skal ha et trygt og godt leke- og læringsmiljø i barnehagene.
- Alle ansatte kjenner til Kap. 8. *Psykososialt barnehagemiljø* og kjenner til hva som forventes av dem i arbeidet med å imøtekomme et trygt og godt leke- og læringsmiljø.
- Alle ansatte iverksetter og griper inn når de får en henvendelse, tilbakemelding kjennskap eller mistanke om en krenkelse av et barn.
- Foresatte kobles på umiddelbart.

Målsettingene imøtekommer følgende krav i barnehageloven:

Barnehageloven § 41

Nulltoleranse og forebyggende arbeid.

Barnehagen skal ikke godta krenkelser som for eksempel utestengning, mobbing, vold, diskriminering og trakassering. Alle som arbeider i barnehagen, skal gripe inn når et barn i barnehagen utsettes for slike krenkelser.

Barnehagen skal forebygge tilfeller hvor barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø ved å arbeide kontinuerlig for å fremme helsen, trivselen, leken og læringen til barna.

Barnehageloven § 42

Plikt til å sikre at barnehagebarna har et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø (aktivitetsplikten).

Alle som arbeider i barnehagen, skal følge med på hvordan barna i barnehagen har det.

Alle som arbeider i barnehagen, skal melde fra til barnehagens styrer der som de får mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø.

Styreren skal melde ifra til barnehageeieren i alvorlige tilfeller. Ved mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal barnehagen snarest undersøke saken.

Når et barn eller foreldrene sier at barnet ikke har et trygt og godt barnehagemiljø, skal barnehagen undersøke saken og så langt det finnes egnede tiltak, sørge for at barnet får et trygt og godt barnehagemiljø. Det samme gjelder når en undersøkelse som barnehagen selv har satt i gang, viser at et barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. Tiltakene skal velges på grunnlag av en konkret og faglig vurdering.

Barnehagen skal lage en skriftlig plan når det skal gjøres tiltak i en sak. I planen skal det stå:

- a. Hvilke problemer tiltakene skal løse.
- b. Hvilke tiltak barnehagen skal planlegge.
- c. Når tiltakene skal gjennomføres.
- d. Hvem som skal gjennomføre tiltakene.

e. Når tiltakene skal evalueres.

Barnehageloven § 43

Skjerpet aktivitetsplikt dersom en som arbeider i barnehagen, krenker et barn

Dersom en som arbeider i barnehagen, får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider i barnehagen, krenker et barn med for eksempel utestenging, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende straks melde ifra til barnehagens styrer. Styreren skal melde ifra til barnehageeier.

Dersom en som arbeider i barnehagen, får mistanke om eller kjennskap til at styreren i barnehagen krenker et barn med for eksempel utestengning, mobbing, vold, diskriminering eller trakassering, skal vedkommende melde ifra til barnehageeier.

3 Et trygt og godt leke- og læringsmiljø i barnehagen

Krenkelser brukes om negative ord eller handlinger som gjør at barn ikke føler seg inkludert i fellesskapet med de andre barna. En krenkelse er ofte vanskelig å forsvare seg mot. Ikke alle kritiske ytringer er krenkelser, men individets subjektive oppfatning skal alltid tas på alvor. En krenkelse kan enten være relasjonell, verbal, eller fysisk for eksempel utestengelse, ekskludering, fysisk vold (slag, spark, dytting), kroppsspråk, blikk, baksnakking, ord som sårer, erting, trusler, trakassering eller diskriminering.

En krenkelse kan være gjentakende eller enkelthendelser. Både systematisk (da kan det defineres som mobbing) og enkeltstående krenkelser kan skape voldsomme emosjonelle reaksjoner og true et barns følelse av tilhørighet.

Ikke alle kritiske ytringer kan defineres som krenkelser. Det er barnehagenes oppgave å lære barna å tenke kritisk og kunne akseptere og respektere ulike meninger og overbevisninger. Det må bero på en helhetlig vurdering om noe er krenkelser og ikke bare på det enkeltes barns opplevelser. Barnehagene må ha systemperspektivet i fokus under vurderingene.

I Færder barnehagene har vi nulltoleranse mot krenkelser. Når det gjelder utestengelse fra lek, er det viktig å skille mellom hva som er en krenkelse og når barn får lov til å skjerme en god lek. Nulltoleranse inntreffer ved situasjoner der personalet objektivt sett kan fastslå at det foreligger en krenkelse. Et barns subjektive oppfatning utløser like vel alltid aktivitetsplikten. Selv om handlingen/ ytringen objektivt sett ikke defineres som en krenkelse, har barnehagen en plikt til å sette inn tiltak dersom et barn ikke opplever et trygt og godt barnehagemiljø.

Hvordan avdekke krenkende atferd

- De voksne i barnehagene skal jobbe sammen for å skape et trygt og godt leke- og læringsmiljø ved å benytte flere av følgende tilnærminger:
- Alle ansatte er tilstedeværende og deltagende voksne.
- Det gjennomføres jevnlig barnesamtaler.
- Det gjennomføres jevnlig foreldresamtaler.
- Ansatte skal gjennomføre en åpenhet og være reflektert om enkelt barn.
- Det gjennomføres jevnlig observasjon og undring.
- Det gjennomføres vurdering av de voksnes atferd og holdninger (se skjema i vedlegg).
- Det utarbeides tydelige felles verdier og holdninger som praktiseres.
- Det skal jevnlig gjennomføres søkelys på gruppeledelse og sosial kompetanse.
- Det gjennomføres kartlegging av miljøet når det er behov (se eget skjema i vedlegg).
- Vi skal ha oversikt over situasjonen.
- Det gjennomføres jevnlig diskusjoner og refleksjoner på alle områder i barnehagens praksis.

Selv om barnet har profesjonelle voksne rundt seg i barnehagene, er det fortsatt foreldrene som kjenner barnet best og er ekspert på eget barn. Alle foreldre har derfor grunnleggende ansvar for barna sine, og må melde ifra til barnehagen dersom de har mistanke om at krenkende atferd forekommer i barnehagen. Dette gjelder ikke bare deres eget barn, men også andres barn. Foreldre er barnas viktigste rollemodeller, og de må være bevisste på hvordan de selv opptrer.

Tiltak ved krenkende atferd

- Det skal reageres straks når krenkende atferd avdekkes. Det skal gripes inn, det skal varsles og undersøkes før tiltak settes inn. Tiltaks – aktivitetsplikt iverksettes øyeblikkelig.
- Samtale med foreldre så tidlig som mulig.
- Samtale med involverte barn.
- Samle inn all nødvendig informasjon.
- Pedagogisk leder og styrer har ansvaret for oppfølging.
- Øvrige ansatte informeres for om nødvendig å observere barna, og sammen utarbeide felles strategier relatert til atferd. Husk også systemperspektivet.
- Foreldre til de barna som er involvert informeres.
- Møte med foreldre – hver for seg eller sammen – avhengig av saken.
- Bli enige med foreldre om tiltak som skal gjøres for å stoppe atferden.
- Vurdere å informere hele barnegruppa.
- Vurdere å opprette et sosialt nettverk rundt barnet som utsettes for atferden.
- Vurdere å ta opp saken i ressursteam.
- Evaluering etter 1–2 uker.
- Ev. videre tiltak.

Voksne som krenker

Man må i tillegg til det forebyggende arbeidet rette oppmerksomheten mot voksne som krenker. Alle profesjonelle voksne må ha kompetanse til å se når andre ansatte krenker barn, og vite hvordan dette skal håndteres. Barnehagene skal være tydelige på at det er nulltoleranse for krenkelser fra voksne mot barn, og at det er **plikt** til å varsle ledelsen og ha rutiner for håndtering av slike saker.

Voksne som krenker kan for eksempel latterliggjøre og bruke ironi, himle med øynene eller trekke skuldre, omtale et barn negativt (snakke nedsettende om eller til barn, eller gi dem karakteristikk), utestenge barnet fra sosiale fellesskap, skjenne eller truer.

4 Tiltak aktivitetsplikten

Dersom det oppstår en oppmerksomhet som tyder på at et barn ikke har et trygt og godt leke- og læringsmiljø i barnehagen, trer aktivitetsplikten inn.

Steg 1 – En oppmerksomhet oppstår enten ved at:

- En eller flere personer får mistanke om eller kjennskap til at krenkelse kan være til stede. Her er det plikt til å gripe inn om en er vitne til det.
- Foreldre har observert endringer hos barnet, eller at barnet har fortalt noe hjemme og foreldrene ber om en samtale.
- Barnet selv sier, eller viser gjennom endringer i atferd at det ikke har et trygt og godt leke- og læringsmiljø (se tegn og signaler i eget vedlegg).

Steg 2 – Del oppmerksomheten/varsle

Varsle pedagogisk leder og styrer

- (eller delegert person i barnehagen) hvis du har mistanke om eller kjennskap til at enkeltbarn, eller flere barn i en barnegruppe, ikke har et trygt og godt leke- og læringsmiljø. Det er styrers ansvar å håndtere og følge opp (vedlegg skjema for melding).

Varsle foreldre

BTI handlingsveileder tas i bruk (samtale med foresatte) samt skjema for melding, i alvorlige tilfeller varsler styrer eier av barnehagen.

Dersom en som arbeider i barnehagen får mistanke/kjennskap til at:

- En annen som arbeider i barnehagen krenker et barn, skal vedkommende straks varsle barnehagens styrer.
- Styrer krenker barn, skal vedkommende varsle barnehagens eier direkte.

Steg 3 – Undersøkelsesplikt

- Styrer/pedagogisk leder vurderer hvilken fremgangsmåte/tiltak som skal brukes
- Observere barnet/barnegruppa
- Observere samspill barn – voksen, kartlegge de voksnes relasjoner
- Se på konteksten: hvor er de voksne i leken, plassering av barn i grupper, sosiogram
- Kartlegge barnehagens psykososiale miljø (se vedlegg)
- Logg/observasjonsskjema (BTI)/skjema for undersøkelser (BTI handlingsveileder)
- Foreldresamtale
- Barnesamtale
- Analyse/evaluering av undersøkelsen

Steg 4 – Vurdering av situasjonen

For å sette inn tiltak, må en først gjøre en vurdering/analyse av situasjonen og ha et mål.

Steg 5 – Tiltak

Dersom undersøkelser avdekker at barn ikke har et trygt og godt leke- og læringsmiljø, har man en tydelig plikt til å sette inn tiltak. Tiltakene skal være kunnskapsbaserte og lovlige.

Steg 6 – Evaluering

Barnehagen skal følge opp saken og evaluere om tiltakene de har satt inn har hatt den tilsiktete virkningen. Foreldre og barn (foreldre/barnesamtalen) skal involveres i evalueringen av tiltakene. Dersom evalueringen viser at barn fortsatt opplever krenkelser, skal evalueringen føre til at det iverksettes andre, eller mer intensive tiltak. Barnehagen har en omsorgsplikt. Saken er ikke løst før de det gjelder har et trygt og godt leke- og læringsmiljø som fremmer helse, trivsel, lek, læring og sosial tilhørighet (husk å dokumentere evalueringen).

Steg 7 – saken avsluttes

Saken avsluttes om barnehagen, barnet og foreldrene er enige om at barnet har et trygt og godt leke- og læringsmiljø (husk å dokumenter at saken avsluttes).

5 Lenker til skjemaer

- [Vedlegg 1: aktivitetsplan ved mistanke om eller kjennskap til at et barn ikke har det trygt og godt i barnehagen \(DOCX, 112 kB\)](#)
- [Vedlegg 2: Hvilke tiltak har barnehagen planlagt og når skal tiltakene gjennomføres? \(DOCX, 107 kB\)](#)
- [Vedlegg 3: observasjonslogg \(PDF, 711 kB\)](#)
- [Vedlegg 4: evaluering av mål og tiltak i aktivitetsplanen \(DOCX, 107 kB\)](#)
- [Vedlegg 5: forpliktende tiltaksskjema ved avdekking av krenkende atferd \(DOCX, 94 kB\)](#)
- [Vedlegg 6: sjekkliste for barnehagens psykososiale miljø \(DOCX, 101 kB\)](#)
- [Vedlegg 7: sjekkliste for personalets relasjoner til barna \(DOCX, 101 kB\)](#)
- [Vedlegg 8: internkontroll: våre rutiner for å forebygge krenkende atferd \(DOCX, 94 kB\)](#)

6 Veileder til kollegasamtaler i arbeid mot krenkelser

Når krenkelser skjer, vil kvaliteten på barnehagen vises gjennom hvordan de voksne samarbeider til beste for barnet for å håndtere krenkelser. Det er alltid de voksne i barnehagen som har ansvaret for hvordan kulturen og kvaliteten i barnehagen er. Både barna og foreldrene er helt avhengige av at de ansatte har en kommunikasjonskultur der utfordrende tematikk kan løftes opp og ta tak i.

I rammeplanen (2017) står det helt tydelig: ***Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette.***

Kollegasamtaler i denne sammenheng er knyttet til to ulike nivåer:

1. Samtalen mellom leder og kollega.
2. Samtalen mellom to kollegaer i barnehagen.

Disse samtalene har fellestrekk, men er også forskjellige utfra rollene en har. En kollegasamtale må bygge på et sett av grunnleggende holdninger til den andre, i tillegg til en fast struktur.

Grunnleggende holdninger som bakgrunn for samtalen

- Barnet skal respekteres og krenkelser er derfor ikke tillatt. Respekt for andre mennesker vises og høres i ordene som sies, i kroppsspråk og med et utgangspunkt som sier: *«jeg ønsker å forstå deg og finne ut av det sammen med deg selv om det vi skal snakke om er utfordrende»*.
- Å kunne lytte til det den andre sier med åpenhet, selv om hendelsen som har ført til samtalen gjør at egne følelser og erfaringer med personen kan svekke egen evne til å lytte.

Det er viktig at samtalen er preget av respekt og åpenhet, og at ikke budskapet blir «pakket inn i bomull» slik at den som har krenket barnet ikke aner hvor samtalelederen vil eller hva budskapet egentlig er. Tydelighet er viktig, en tydelighet som bunner i respekten for barnet og en holdning som sier at det er de voksnes ansvar å tilrettelegge for en trygg og krenkelsesfri barnehage liv.

Forslag til struktur på en kollegaveiledningssamtale

- **Før samtalen:** avklar varighet på samtalen, hvem skal delta, hvem skal lede samtalen og se til at det ikke blir forstyrrelser (mobiler av, skilt på døren etc.)
- **Klargjøring:** hvorfor har vi denne samtalen, hvem har tatt initiativ, rammer.
- **Beskrivelse av hendelse:** konkrete observasjoner av hendelse(r), opplevelse av hendelse fra den som har krenket.
- **Dialog:** hvordan oppleves situasjonen fra den enkelte, hva er «gapet», hva må endres. Hvordan forstår vi dette?
- **Tiltak:** konkrete og evalueringsbare tiltak må avtales med angitte tidsavgrensninger og klare ansvarsfordelinger.
- **Evalueringssamtale og oppfølging:** må avtales med tydelig tidspunkt og deltakere.

7 Litteraturliste

Trykk på lenkene for å få opp refererte dokumenter:

- [Handlingsveileder barnehage](#) - Færder kommune
- [Kollegasamtale](#) - Dialogmodellen.no
- [Mobbetferd i barnehage av Idsø og Roland 2017](#) - Universitetet i Oslo
- [Omsorgsfulle relasjoner](#) - UDIR
- [Samtale med barn handlingsveileder BTI \(PDF, 181 kB\)](#) - Færder kommune
- [Samtale med foresatte handlingsveileder BTI \(PDF, 179 kB\)](#) - Færder kommune
- [Slik kan barnehagen jobbe med mobbing](#) - Universitetet i Stavanger
- [Tegn og signaler handlingsveileder BTI \(PDF, 181 kB\)](#) - Færder kommune
- [Trygghet for de minste barna](#) - UDIR